

ALINA SIOMKAJŁO

NAJWIĘKSZA NA ZACHODZIE – BIBLIOTEKA POLSKA W PARYŻU

Biblioteka Polska otwarta została po czteroletnim remoncie. Zbiegające się z obchodzonym we Francji Rokiem Polskim wydarzenie uczczono trzykrotnie. W czerwcu miało miejsce sprawozdawcze zaprezentowanie Biblioteki na forum Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu (THL), pod koniec września udostępniona została czytelnikom, natomiast do oficjalnej inauguracji zasłużonej instytucji użyteczności publicznej doszło 4 października 2004 r. w obecności prezydenta RP (przy okazji prezydenckich odwiedzin Aleksandra Kwaśniewskiego u Jacques'a Chiraca w sezonie polskim we Francji) i ministra kultury Waldemara Dąbrowskiego.

Niepodległościową misję 168-latki, promowania spraw Polski i utrwalania relacji polsko-francuskich, w wystąpieniach podczas uroczystości podnosili: obecny prezes THL i dyrektor BPP – Kazimierz P. Lubicz-Zaleski, wice-marszałek Senatu – Jolanta Danielak oraz minister kultury we Francji – Renaud Donnedieu de Vabres. Wyśłużone progi podejmowały tego dnia wielu znakomitych Francuzów i Polaków. Nad bezpieczeństwem doniosłej chwili czuwała francuska policja i ochrona polskiej ekipy rządowej.

Prawdziwym skarbem BPP wydaje się niezatarty przez odświeżone mury, nowe sale muzealne i wystawowe klimat minionych czasów. Oprócz Muzeum Mickiewicza, wystawy muzealnej Bolesława Biegasa wyodrębniono Salon Chopina i zbiory z kolekcji Kamila Gronkowskiego. Powstały nowe sale konferencyjne. Renesans naukowy zapoczątkowały już sesje: o historii Biblioteki (z udziałem Francuzów i Polaków) oraz o „Dziedzictwie wielonarodowej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i jego znaczeniu dla dzisiejszej Europy”;

druga z wymienionych zorganizowana została w dniach 7-9 października przez BPP wspólnie z lubelskim Instytutem Europy Środkowo-Wschodniej. Braли w niej udział historycy z Białorusi, Litwy i Ukrainy; Amerykanie i Anglicy, Francuzi i Polacy.

Niezbędnym dopełnieniem każdego spotkania z szacowną Biblioteką wydaje się wycieczka w jej przeszłość. Po klęsce roku 1831 wybitne osobistości: historycy, politycy, dyplomaci, generałowie, poeci, i zwykli żołnierze – uczestnicy powstania listopadowego, tworzą we Francji Wielką Emigrację. Symboliczną stolicą uchodźców staje się Paryż. Tam zawiązują się trwałe ośrodki polskiej kultury: Towarzystwo Pomocy Naukowej i Towarzystwo Literackie, Wydział Historyczny, Wydział Statystyczny. Towarzystwa, wydziały i osoby prywatne kumulują księgozbiory. Francuskie Towarzystwo Cywilizacji (*Société de civilisation*), potępiając pustoszenie przez carski rząd bibliotek w Warszawie, Wilnie, Krzemieńcu i uprowadzenie polskich zbiorów naukowych do Petersburga, apelem skierowanym do narodów świata (napisanym w języku francuskim przez Adama Mickiewicza) wzywa do stworzenia w Paryżu biblioteki i poświęconego Polsce ośrodka dokumentacji.

W 1838 r. krystalizuje się instytucja zatwierdzona aktem fundacyjnym z 24 listopada, skupiająca ludzi wielkiego ducha i umysłu. Powstaje centrum niepodległościowej myśli, Biblioteka Polska w Paryżu. Zakotwiczona w lokalu przy ulicy Duphot (nr 10), do użytku publicznego zostaje oddana w 1839 r. Liczy początkowo 2194 książki, 147 map i niewiele jeszcze dzieł sztuki.

Powiększające się z czasem zasoby biblioteczne zmuszają do poszukiwania odpowiednich pomieszczeń. Dzięki hojności, zwłaszcza Władysława Zamoyńskiego i Zygmunta Krasińskiego, w 1854 r. Biblioteka otrzymuje własną siedzibę. Zostaje przeniesiona do zabytkowego pałacu (zbudowanego w 1665 r.) w sercu Paryża, nieopodal katedry Notre Dame, przy quai d'Orleans 6, na Wyspie Świętego Ludwika.

Inicjatorzy Biblioteki (książę Adam Czartoryski, Julian Ursyn Niemcewicz, Karol Kniaźiewicz, Teodor Morawski, Ludwik Plater, Adam Mickiewicz, Karol Sienkiewicz) zapewniają jej świetne podstawy ideowo-naukowe. Rozważnie zawiadują kulturowym testamentem ich godni następcy: Lubomir Gadon, Józef Korzeniowski, Konstanty Górski, Władysław Mickiewicz, Franciszek Pułaski, Andrzej Poniatowski, Zygmunt Lubicz-Zaleski. Gromadząc patriotyka – źródła i pamiątki sycone polskością, strzegąc Bibliotekę jako wierną prawdzie historycznej instytucję narodowej tożsamości, zapewniają przyszłym pokoleniom warunki do prowadzenia w niej badawczej, konferencyjnej czy seminaryjnej pracy naukowej. Przekazana w 1893 r. krakowskiej Akademii Umiejętności (PAU), podejmuje rolę Stacji Naukowej. Specjalizuje

się w historii, literaturze i sztuce XIX i XX wieku. Gromadzi archiwalia, w miarę materialnych możliwości wydaje cenne dzieła.

Za kadencji (1926-1956) delegata PAU Franciszka Pułaskiego (autora opracowania *Biblioteka Polska w Paryżu w latach 1926-1956*) dochodzi do restauracji budynku. W 1929 r. BPP zostaje „odnowiona staraniem PAU i kosztem Rządu Rzeczypospolitej Polskiej oraz miast Warszawy i Poznania”. Reorganizacji podlega także profil Biblioteki, koncentrujący się teraz na formowaniu centrum kultury polskiej we Francji. Część zbiorów zostaje więc odesłana do Rzeczypospolitej, wzbogacając 60 tysiącami tomów biblioteczne zasoby PAU, Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki Narodowej w Warszawie. Przekazano wówczas do Polski również około 32 000 grawiur i rysunków, w tym 75 dzieł Rembrandta i 120 Dürera. W roku 1937 przy BPP powstaje Centrum Studiów Polskich (Centre d'études polonaises), którego pracami kierują: Franciszek Pułaski, André Mazon i Zygmunt Lubicz-Zaleski.

Podczas II wojny światowej Niemcy, po wkroczeniu do Paryża, zagrabiają 766 skrzyń zbiorów Biblioteki i demolują budynek. Jednakże już w 1944 r. BPP wznowia działalność, a w 1947 r. znaczna część zagrabionych kolekcji powraca ze Wschodu.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku unikatowe zbiory BPP obejmowały ponad 220 tys. książek, 30 tys. druków ulotnych, 5 tys. rękopisów (nie licząc map, atlasów, fotografii, nut, exlibrisów, czasopism), ponad 1000 numizmatów (dar Macieja Wodzińskiego z 1848), pamiątki Mickiewiczowskie ofiarowane w 1903 r. przez syna – Władysława Mickiewicza; kolekcje artystyczne: zbiór rycin darowany przez Charlesa de Montalemberta w 1869 r., legat Gronkowskiego (150 obrazów, rysunków – głównie z XVII i XIX wieku), prace Biegasa, Olgi Boznańskiej, Gustawa Gwozdowskiego, Teofila Kwiatkowskiego, Konstantego Brandla, Józefa Brodnickiego (pseudonim Georges van Haardt), Jana Ekierta... – Dla porównania sięgnijmy po dane dotyczące londyńskiej Biblioteki Polskiej, pretendującej do bycia największą na Zachodzie biblioteką polską. Stan jej zbiorów w zbieżnym okresie przedstawiał się następująco: około 140 tys. książek i broszur, 1300 rękopisów i materiałów archiwalnych, 38 pudeł dokumentacji życia społecznego.

Nawiązując do tradycji, dyrektorzy BPP nowszych czasów: Andrzej Folkierski, Andrzej Krzeczunowicz, Leszek Talko, Kazimierz P. Lubicz-Zaleski, dbają o niezależność ośrodka „od wszelkiej władzy politycznej, nawet jeśli jego działalność jest wspierana przez poszczególne rządy”. Około 2000 r. fizyczny stan bibliotecznego obiektu zagrażał bezpieczeństwu zbiorów. Zaistniała konieczność restaurowania i zmodernizowania budynku od piwnic po dach.

Zaangażowanie Zarządu THL i jego wola unowocześnienia poparte zostały niezbędnymi dotacjami: Fundacji im. Zygmunta Lubicz-Zaleskiego w Amsterdamie w wysokości ponad 50% kosztów, Senatu Rzeczypospolitej i Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” – 31%, francuskiej Rady Regionu (Conseil régional d’Ile de France) – około 8%, francuskiego Ministerstwa Kultury i Komunikacji (Minister de la culture et de la communication), które przeznaczyło na ten cel około 2,5% sumy. Ostateczny koszt remontu oblicza się na 3 mln 850 tys. euros.

Bezinteresowne i skuteczne myślenie mecenasów, darczyńców o przyszłości w perspektywie historycznej Biblioteki sprawiło, że najstarsza i najokazalsza poza granicami Polski Książnica jest dzisiaj jedną z nowoczesniejszych bibliotek polskich na świecie. Budynek odpowiada normom bezpieczeństwa: umocniono nośne struktury, wybudowano nowe magazyny z klimatyzacją i filtrowanym powietrzem, wprowadzono ruchome i kompaktowe regały... Zainicjowane zostały prace nad komputeryzacją katalogów.

Długotrwała renowacja mogła pociągnąć za sobą przerwę w gromadzeniu bibliotecznych nabytków. Miejmy nadzieję, że zaspokajanie potrzeb bezpieczeństwa i modernizacja nie zaważyły na ciągłości kształtowania podstawowych zbiorów Biblioteki. Zapewne czuwają nad problemem wicedyrektorzy: od spraw naukowych BPP profesor romanistyki Uniwersytetu Warszawskiego – Remigiusz Forycki; od spraw administracyjnych – Witold Zahorski. W nadsekwanckiej Bibliotece pracują ponadto profesjonalisci z warszawskiej Biblioteki Narodowej, z Polskiej Akademii Umiejętności i z krakowskiego Muzeum Czartoryskich, którym sprawa jakości zasobów BPP nie jest obojętna.

Obecni luminarze polskiej Książnicy nad Sekwaną myślą o niej perspektywicznie. W przekonaniu, że Biblioteka Polska w Paryżu oddana kulturze i historii Polski służyć będzie przyjaźni francusko-polskiej, powołany został Komitet Naukowy BPP z udziałem dwóch osobistości świata naukowego: wieczystego sekretarza Akademii Francuskiej – prof. H elene Carrere d’Encausse oraz prof. Bronisława Gremka.

W okresie jedności europejskiej opiekę nad Polaków duchowym skarbem w Paryżu przejmuje nowo powstały (nie do końca prawnie zalegalizowany) unijny duet zasłuzonych instytucji: THL i PAU – Stowarzyszenie Biblioteki Polskiej w Paryżu. Polskie dziedzictwo narodowe zachowane poza granicami Kraju, pod wymienionym Zarządem, próbującym rozwi azac wieloletni spór o prawo wlasno ci i kierowania Biblioteką, ma szansę nie tylko twórczego pomnażania się, utrwała się jako arka *przymierza / Między dawnymi i młodszymi laty* – symbol łączności między Polonią krajową i zagraniczną, pomiędzy Polską, Francją i Europą.

BIBLIOGRAFIA

- Nowsze prace i dyskusje (w prasie polskiego Londynu) na temat BPP:
Przewodnik po zespołach rękopisów Towarzystwa Historyczno-Literackiego i Biblioteki Polskiej w Paryżu, oprac. Maria Wrede, Marek P. Prokop, Janusz Pezda, Paryż–Warszawa 2000.
- Emmanuel Noirot B o r o w s k i, Uderz w stół..., czyli Biblioteki Polskiej w Paryżu cd., „Tydzień Polski” (Londyn) 2001, nr 31.
- O Bibliotece Polskiej z dwóch punktów widzenia, rozmowę z dyrektorem Biblioteki Polskiej w Paryżu, Kazimierzem Piotrem Lubicz-Zaleskim, przeprowadziła Agnieszka Panecka, „Dziennik Polski” (Londyn) 2001, nr 232.
- O dobro Biblioteki – głos drugi, wywiad z ks. prałatem Stanisławem Jeżem, rektorem Polskiej Misji Katolickiej we Francji, przeprowadziła A. Panecka, „Dziennik Polski” (Londyn) 2001, nr 233.
- Eugenia M a r e s c h, Drugi rozbiór Biblioteki w Paryżu, „Dziennik Polski” (Londyn) 2003, nr 255.
- Henryk W ł o d a r c z y k, Kto skorzysta na podziale biblioteki? [list], „Dziennik Polski” (Londyn) 2003, nr 274.
- Wirydianna R e y, „Ten dom by runął”. Unia i odrodzenie Biblioteki Polskiej w Paryżu, „Dziennik Polski” (Londyn) 2004, nr 152.
- Skarby kultury polskiej ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu, opracowanie albumowe, pod red. Elżbiety Kosieradzkiej, Wiesława Kordaczuka, Aleksandra Kaipera, Warszawa 2004.
- Kazimierz P. L u b i c z - Z a l e s k i, „Nowa” Biblioteka Polska w Paryżu, [referat wygłoszony:] 26 Sesja Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich na Zachodzie, Kraków: Biblioteka Jagiellońska, 9-12 września 2004.
- Witold Z a h o r s k i, Charakterystyka księgozbioru Biblioteki Polskiej, [referat wygłoszony:] 26 Sesja Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich na Zachodzie, Kraków: Biblioteka Jagiellońska, 9-12 września 2004.